

**Чередніченко С.В.**

*кандидат економічних наук,*

*доцент кафедри менеджменту,*

*Інститут управління*

*Класичного приватного університету;*

*здобувач наукового ступеня «доктор економічних наук»,*

*Класичний приватний університет*

**Cherednichenko Stanislav**

*Institute of Management of Classical Private University;*

*Classical Private University*

## СТРЕС-ШОКИ ВОЄННОГО СТАНУ НА ВАЛЮТНОМУ РИНКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

### MARTIAL LAW STRESS-SHOCKS IN THE CURRENCY MARKET OF THE NATIONAL ECONOMY AND WAYS TO OVERCOME THEM

**Анотація.** У статті визначено зміст стрес-шоків валютного ринку, причини їх виникнення і наслідки. Узагальнено механізми подолання валютних стрес-шоків. Доведено, що наслідками валютних стрес-шоків є: девальвація національної валюти; інфляція; втрата довіри до фінансової системи; банкрутство суб'єктів господарювання; відтік капіталу тощо. Запропоновано ряд заходів для забезпечення від стрес-шоків валютного ринку. Обґрунтовано цілі стрес-тестування чутливості. Показано, що завчасне виявлення ризиків сприяє розробці стратегій для уникнення дефолтів або втрати ліквідності. Доведено, що стрес-тестування чутливості є важливим інструментом фінансового аналізу. Визначено, що регулювання валютного ринку в умовах стрес-шоків передбачає досягнення таких ефектів: економічні (короткострокові та довгострокові цілі); соціально-політичні аспекти передбачають збільшення контролю, підтримку довіри, політичну стабільність.

**Ключові слова:** стрес-шоки, воєнний стан, валютний ринок, національна економіка, шляхи, подолання.

**Постановка проблеми.** Стрес-шоки валютного ринку – це раптові та різкі коливання обмінного курсу національної валюти щодо інших валют, викликані економічними, політичними чи соціальними подіями. Вони можуть впливати на економіку країни, бізнеси та населення. Під час таких шоків відбувається значне порушення рівноваги між попитом та пропозицією валюти. Причинами стрес-шоків валютного ринку є: геополітичні кризи та війна, оскільки військові дії створюють паніку на ринку, що спричи-

няє відтік капіталу та девальвацію; політична нестабільність через невизначеність у владі або політичні зміни, які можуть викликати недовіру до валюти; економічні кризи через спад ВВП, інфляцію або банкрутство великих компаній, що впливає на попит на валюту; паніка на ринку посилює очікування девальвації, які стимулюють населення та компанії скуповувати іноземну валюту; рішення центрального банку із-за зміни облікової ставки чи валютної політики може викликати різкі коливання курсу гривні; зовнішні фактори призводять до глобальних криз або зміни цін на нафту, газ та інші товари. Значущість впливу стрес-шоків валютного курсу на стабільність функціонування валютного ринку обумовлює актуальність проблематики статті.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблематика функціонування валютного ринку скрізь призму стрес-шоків воєнного стану та фінансових технологій знаходиться у полі зору багатьох учених. Гонак І. М. застосовує елементи «теорії контрольованого хаосу» на валютно-фінансовому ринку як інноваційний підхід до управління економікою [1, с. 239]. Веріга Г. В. наголошує на тому, що стрес-тестування валютного ринку є важливим інструментом прогнозування та управління ризиками [2, с. 8]. У цьому контексті сценарії стрес-тестів відіграють ключову роль у побудові середньострокових стратегій управління фінансовою стабільністю. Піскунова О. В., Водзянова Н. К., Панченко К. С. [3, с. 141] наголошують на тому, що в умовах кризи необхідний гнучкий підхід до управління ринковими ризиками, оскільки такі

події виникають динамічно, часто є суперечливими та важко прогнозованими. Це потребує спеціальних методів аналізу та моделювання сценаріїв розвитку подій та застосування концепції стрес-тестування. Єфименко Т. І. зазначає, що у процесі відбудови України після війни важливим стане впровадження реформ для адаптації до нових умов та викликів глобальної економіки з урахуванням стресостійкості корпоративного сектору [4, с. 21]. Буртняк І. В., Судук Н. В., Кашевський Р. М. відзначають значні можливості використання R/S аналізу для вивчення фрактальних властивостей валютного ринку, яке відкриває нові можливості для точного прогнозування валютних курсів і зниження економічних ризиків [5, с. 249]. Це може бути корисним як для аналітиків, так і для інвесторів, що займаються валютними операціями або приймають рішення щодо інвестицій у міжнародному фінансовому середовищі.

**Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.** Високо оцінюючи науковий доробок зазначених авторів, слід наголосити на необхідності подальшого дослідження стрес-шоків воєнного стану на валютному ринку, причин їх виникнення, наслідків, заходів нейтралізації.

**Метою статті** є розробка рекомендацій із впровадження попереджувальних заходів для нівелювання стрес-шоків воєнного стану на валютному ринку в системі забезпечення стабільності національної економіки.

**Виклад основного матеріалу.** Стрес-шоки виникають під впливом різних ризик-факторів, таких як: різкі зміни обмінного курсу (наприклад, девальвація чи ревальвація), вплив глобальних економічних криз або політичних подій, зміна обсягів іноземних інвестицій чи валютних резервів. Оцінку стрес-шоків проводять на основі стрес-тестів, які моделюють можливі сценарії змін на валютному ринку за принципом «Що трапиться, якщо...». Сценарії ґрунтуються на принципі моделювання однофакторних і багатофакторних стрес-тестів. Однофакторний стрес-тест передбачає істотну зміну лише одного параметра, наприклад, падіння гривні на 10%. Багатофакторний стрес-тест передбачає зміну кількох факторів одночасно (наприклад, девальвація разом із зростанням інфляції та відтоком капіталу). Стрес-тести відіграють важливу роль у зниженні валютного ризику, оскільки аналіз ризику дозволяє виявити слабкі місця у фінансовій системі при екстремальних змінах валютного курсу. Розробка стратегій передбачає планування дій для стабілізації ринку в кризових ситуаціях

(наприклад, використання валютних резервів чи підвищення облікової ставки). Підвищення стійкості передбачає забезпечення готовності національної економіки до зовнішніх шоків, що допомагає зберігати довіру інвесторів та громадян.

Використання стрес-тестів дозволяє НБУ та фінансовим установам: оцінювати потенційний вплив кризових сценаріїв на валютний ринок, визначати ефективність існуючих інструментів управління валютними ризиками, розробляти гнучкі стратегії реагування на зміни на фінансовому ринку. Таким чином, стрес-тестування є ключовим компонентом прогнозування та управління ризиками на валютно-фінансовому ринку.

Стрес-тестування чутливості є методом аналізу фінансових ризиків, який використовується для оцінки впливу зміни одного конкретного фактора ризику, такого як валютний курс, на фінансовий стан підприємства. У цьому процесі всі інші змінні та базові умови залишаються незмінними. Основними характеристиками стрес-тестування чутливості є:

- однофакторний підхід, коли аналізується вплив лише однієї змінної (наприклад, девальвація гривні на 5% або 10%). Решта економічних факторів, таких як відсоткові ставки, рівень інфляції або обсяги продажу, не змінюються;
- врахування миттєвих змін, оскільки стрес-тест моделює раптову зміну курсу валют, що імітує можливий шок на ринку;
- визначення впливу зміни валютного курсу на ключові фінансові показники підприємства, такі як прибуток, грошові потоки або вартість активів і зобов'язань.

Підприємства з високим рівнем валютної заборгованості або валютних витрат є більш чутливими до змін курсу. Цілями стрес-тестування чутливості є: управління валютним ризиком, оскільки оцінка рівня чутливості підприємства до змін курсу дозволяє своєчасно розробити захисні стратегії, такі як хеджування або встановлення валютних резервів. Результати тестування допомагають приймати обґрунтовані рішення щодо цінової політики, планування закупівель і вибору джерел фінансування. Завчасне виявлення ризиків сприяє розробці стратегій для уникнення дефолтів або втрати ліквідності.

Регулювання валютного ринку в умовах стрес-шоків передбачає досягнення таких ефектів:

- економічні ефекти: короткострокові цілі передбачають регулювання валютного ринку з метою стримування різких коливань курсу валюти шляхом втручання НБУ, встановлення

валютних коридорів або використання валютних резервів; довгострокові цілі орієнтовані на створення умов для поступової девальвації або ревальвації валюти в залежності від економічної ситуації та державних пріоритетів (наприклад, стимулювання експорту або зниження інфляції);

– соціально-політичні цілі: збільшення контролю зводиться до зміни курсу валют або маніпуляції ставками, які можуть впливати на купівельну спроможність населення, що дозволяє контролювати споживчі настрої. Якщо населення вірить у здатність держави контролювати фінансову ситуацію, це зменшує паніку та ризики масових валютних операцій. Підтримка стабільного курсу валют може підвищити рівень довіри до уряду, особливо в періоди економічних криз або воєнних дій.

Теорія контрольованого хаосу передбачає управління системами, що виглядають непередбачуваними, проте є керованими через певні важелі впливу. На валютному ринку це можуть бути: публічні інтервенції центрального банку, встановлення лімітів на обмінні операції або контролю за грошовими потоками, використання психологічних чинників, таких як публікація прогнозів або заяв про стабільність національної валюти. Таким чином, використання елементів контрольованого хаосу дозволяє державі створювати ілюзію вільного ринку, водночас зберігаючи значний ступінь впливу на ключові фінансові показники. Найбільш важливими показниками для опису ринкового ризику на основі стрес-тестування є: валютні курси (долар та євро до гривні), процентні ставки по короткострокових та довгострокових кредитах у гривні, доларі та євро.

Найбільш поширеним економетричним методом моделювання стрес-шоків на валютному ринку є векторна авторегресія (VAR), яка дозволяє моделювати взаємний вплив ключових факторів ризику та формувати шоківі сценарії для різних економічних умов. Перевагами VAR-методів є: гнучкість в аналізі взаємозв'язків між змінними, широкий інструментарій для побудови сценаріїв, можливість оцінки ризиків у нестабільних економічних умовах. Концепція для стрес-тестування ринкового ризику в комерційних банках України на основі VAR-методів дозволить дослідити взаємозв'язки між визначеними макроекономічними змінними, формувати ефективні стрес-сценарії для оцінки ризиків в умовах економічної нестабільності. Цей підхід сприятиме підвищенню стабільності фінансових установ та поліпшенню управління ризиками в кризових ситуаціях.

Очікуваними викликами стрес-шоків валютного ринку є: динамічні загрози невизначеності, пов'язані з нестабільністю на міжнародних ринках та внутрішніми економічними викликами; геоекономічна фрагментація пов'язана з посиленням регіональних економічних союзів та протекціонізмом окремих країн. Основними напрямами реформ є: роздержавлення активів шляхом продажу або передачі державних активів у приватний сектор для підвищення ефективності управління; імплементація європейських механізмів конкурентної координації шляхом адаптації до стандартів ЄС для підвищення прозорості ринків та боротьби з монополіями.

Ключовими напрямами плану повоєнного відновлення є: інституціоналізація стандартів шляхом розробки національних економічних індексів із прив'язкою до глобальних показників; впровадження стандартів із урахуванням міжнародних вимог до збору та обміну інформацією; моніторинг виконання стандартів для забезпечення прозорості та підзвітності діяльності.

Очікуваними результатами протидії стрес-шокам валютного ринку є: зміцнення довіри до економічної системи через прозорість та чіткі правила гри; стійкість національної економіки завдяки створенню резилієнтних механізмів управління ризиками; прозорість інвестиційного середовища, що сприятиме залученню міжнародних інвесторів. Ці заходи допоможуть створити міцну основу для відновлення та подальшого розвитку економіки України. Для ефективного впровадження принципів сталого розвитку в економіку України важливим є створення сучасної регуляторної інфраструктури звітності. Це сприятиме прозорості, підзвітності та інтеграції цілей сталого розвитку (ЦСР) у діяльність компаній.

Ключовими напрямами розвитку діяльності корпоративних підприємств у частині підвищення їх стресостійкості є: підвищення обізнаності про вплив компаній на ЦСР; інформування підприємств про їхній позитивний та негативний вплив на досягнення Цілей сталого розвитку; створення освітніх програм і тренінгів для керівників і співробітників компаній щодо екологічної, соціальної та управлінської (ESG) відповідальності; публікація аналітичних матеріалів про вплив компаній на суспільство та довкілля.

Просування принципів «подвійної суттєвості» передбачає такі складові: фінансова суттєвість полягає у оцінці впливу екологічних та соціальних ризиків на фінансову стабільність компанії; суспільна суттєвість ґрунтується на

аналізі впливу діяльності компанії на довкілля та суспільство. Важливим є інтеграція зазначених принципів у національні стандарти звітності та регулювання. Звітність відіграє важливу роль у сфері стресостійкості та сталого розвитку на основі розробки регламентів звітності про стійкість до економічних і соціальних криз, впровадження показників стресостійкості компаній у їхні фінансові та нефінансові звіти, популяризації звітності про сталість як інструменту прийняття рішень у державній політиці. Обмін найкращими практиками на міжнародному рівні передбачає участь у міжнародних форумах та ініціативах зі сталого розвитку, запозичення досвіду передових країн і впровадження міжнародних стандартів у звітність українських компаній; сприяння партнерству між державними установами та приватним сектором для поширення найкращих практик.

Очікуваними перевагами розвитку діяльності корпоративних підприємств у частині підвищення їх стресостійкості є: посилення довіри до бізнесу через прозорість та відповідальність у звітності; стійкий розвиток компаній, що забезпечить їхню готовність до кризових ситуацій; підвищення інвестиційної привабливості завдяки відповідності міжнародним стандартам сталого розвитку. Цей підхід сприятиме інтеграції України у світову економіку, побудовану на принципах сталого розвитку. Розробка дієвої дорожньої карти для управління звітністю про сталий розвиток є ключовим кроком для інтеграції Цілей сталого розвитку (ЦСР) у діяльність українських компаній та органів влади. Основні напрями реалізації реформ діяльності корпоративних підприємств у частині підвищення їх стресостійкості є: формалізація інституційних зобов'язань шляхом: визначення відповідальних державних органів і бізнес-асоціацій за реалізацію стандартів сталого розвитку, розробки нормативної бази, яка регулює обов'язковість звітності про сталий розвиток; забезпечення фінансових, людських та інформаційних ресурсів для ефективного впровадження звітності. Гарантування професійного управління проектами забезпечується шляхом створення спеціальних управлінських команд для координації процесу звітності; залучення експертів у сфері сталого розвитку, фінансового аналізу та ризик-менеджменту; впровадження принципів управління проектами (PMBOK, PRINCE2) для забезпечення своєчасності та якості виконання завдань. Використання міжнародного досвіду і практик передбачає: інтеграцію міжнародних стандартів сталого розвитку (GRI, SASB, TCFD)

у національну систему звітності; обмін досвідом з країнами ЄС щодо звітності про стійкість; співпрацю з міжнародними організаціями для залучення технічної та фінансової підтримки. Створення національного сховища звітів про сталий розвиток означає: формування єдиної платформи для збору, зберігання та публікації звітів компаній про сталий розвиток; забезпечення доступу до звітів для громадськості, бізнесу та регуляторних органів; регулярне оновлення бази даних та забезпечення її прозорості й безпеки. Організаційна планова та моніторингова функція управління передбачає: розробку плану реалізації кожного етапу процесу зі сталого розвитку із чіткими строками та відповідальними особами; створення механізмів моніторингу виконання завдань та оцінки прогресу; впровадження регулярної звітності про досягнення поставлених цілей та усунення відхилень.

Політична підтримка та співпраця має за мету: сприяння політичній підтримці процесу інтеграції сталого розвитку у державну політику; створення механізмів міжвідомчої координації та партнерства між державою, бізнесом і громадським сектором.

Очікуваними результатами розвитку діяльності корпоративних підприємств у частині підвищення їх стресостійкості є: підвищення прозорості та довіри до бізнесу й органів влади; формування ефективної системи оцінки стійкості економіки; підвищення конкурентоспроможності українських компаній на міжнародному ринку. Ця дорожня карта допоможе забезпечити ефективне управління процесами сталого розвитку та реалізацію ЦСР на всіх економічних рівнях.

Валютні стрес-шоки є серйозним випробуванням для економіки та населення, але правильна стратегія управління фінансами та контроль центрального банку можуть допомогти пом'якшити їх наслідки. Валютний ринок під час воєнного стану перебуває під великим тиском, але завдяки чітким діям регулятора та міжнародній підтримці ситуацію можна контролювати. Війна та економічні санкції створюють серйозні виклики для валютного ринку України та глобальних поставчань. Однак використання аналітичних методів, таких як SSA, дозволяє краще розуміти динаміку ринку та приймати ефективні рішення для стабілізації економічної ситуації.

Систематизацію впливу чинників воєнного стану на валютний ринок наведено у табл. 1.

Війна суттєво змінила динаміку валютного ринку України, і одним з важливих факторів, що вплинув на попит на валюту, стало від'ємне сальдо за розрахунками банків з міжнародними

## Систематизація впливу чинників воєнного стану на валютний ринок

| № з/п | Чинник                                             | Механізм дії                                                                                                                                                                                                                                                        | Значення                                                                                                                                                        |
|-------|----------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1     | Вимушена міграція                                  | Значна кількість українців, які виїхали через війну, активно використовує картки українських банків для розрахунків у інших країнах                                                                                                                                 | Призводить до того, що більше валютних коштів виводиться з України через міжнародні платіжні системи, створюючи додатковий попит на валюту.                     |
| 2     | Чисте від'ємне сальдо                              | Внаслідок операцій українців за кордоном від'ємне сальдо за розрахунками з міжнародними платіжними системами суттєво зростає. Це означає, що банкам доводиться купувати більше валюти для забезпечення операцій своїх клієнтів, що прямо впливає на валютний ринок. | Це збільшує попит на валюту, що створює додаткове навантаження на валютний ринок і може спричинити дефіцит валюти, особливо за умов економічної нестабільності. |
| 3     | Операції з картками українських банків за кордоном | До війни цей чинник був менш значущим і мав обмежений вплив на валютний ринок, оскільки обсяги таких операцій були набагато меншими                                                                                                                                 | Війна призвела до значного зростання кількості громадян, які використовують картки за кордоном, що спричинило серйозні зміни в балансі валютних потоків.        |

Джерело: власна розробка

платіжними системами. Це означає, що українські банки змушені були купувати більше валюти для покриття витрат, пов'язаних з операціями своїх клієнтів, що використовували українські картки за кордоном.

Стрес-шоки валютного ринку – це раптові та значні коливання обмінного курсу, викликані внутрішніми чи зовнішніми факторами, які можуть спричинити фінансову нестабільність і впливати на економіку країни. Основними причинами стрес-шоків є: економічні фактори (відтік капіталу з країни через недовіру інвесторів, різке зростання дефіциту платіжного балансу, зниження валютних резервів НБУ, політичні події (політична нестабільність або кризи, санкції та міжнародні торгові обмеження), зовнішні фактори (зміна процентних ставок у провідних світових економіках (наприклад, підвищення ставки ФРС США), шоки на глобальних ринках сировини (нафта, газ, золото тощо), глобальні економічні кризи, спекулятивна активність (атаки на національну валюту з боку спекулянтів).

Стрес-шоки мають деструктивний вплив на національну економіку: девальвація національної валюти шляхом швидкого знецінення, що спричиняє розкручування інфляційної спіралі; підвищення вартості імпорту, яке призводить до зростання цін на товари та послуги; зниження інвестицій через те, що інвестори втрачають довіру до національної валюти та виводять свої активи з країни; зростання валютних ризиків для компаній, які мають зобов'язання в іноземній валюті.

Методи управління стрес-шоками: монетарна політика: підвищення облікової ставки для стримування відтоку капіталу, валютні інтервен-

ції (продаж валюти для стабілізації обмінного курсу), накопичення валютних резервів для пом'якшення шоків; регуляторні заходи (введення тимчасових обмежень на рух капіталу, запобігання спекулятивним операціям на валютному ринку), співпраця з міжнародними фінансовими організаціями (залучення кредитних ліній від МВФ чи інших міжнародних партнерів для підтримки резервів і стабілізації ринку).

Стрес-шоки є важливим об'єктом для прогнозування за допомогою таких інструментів, як R/S-аналіз та аналіз показника Херста, оскільки вони сигналізують про нестабільність ринку та допомагають у прийнятті ефективних рішень для управління валютними ризиками. Діагностика стрес-шоків валютного ринку здійснюється за такими етапами:

1. Застосування R/S аналізу на валютному ринку. R/S-аналіз (*Rescaled Range Analysis*) – це метод аналізу часових рядів, який використовується для вивчення довготривалих залежностей у фінансових часових рядах і виявлення фрактальних властивостей ринку. Основні поняття R/S-аналізу: *R (Range)* – це розмах накопиченого відхилення значень ряду від середнього, *S (Standard Deviation)* – стандартне відхилення ряду. R/S аналіз (резидиальний аналіз за допомогою методу Херста) дозволяє оцінити динамічні зміни в часових рядах валютних котирувань. Він особливо корисний для вивчення фрактальних властивостей валютного ринку, зокрема, для визначення тенденцій у довготривалій пам'яті та персистентності курсів валют.

2. Етапи проведення R/S-аналізу: розбиття ряду на інтервали різної довжини; визначення

середнього значення кожного інтервалу; обчислення накопичених відхилень кожного значення від середнього. Розрахунок розмаху ( $R$ ) – різниця між максимальним і мінімальним значенням накопиченого відхилення. Обчислення стандартного відхилення ( $S$ ) для кожного інтервалу. Розрахунок відношення  $R/S$  для різних розмірів інтервалів. Обчислення показника Херста ( $H$ ) через логарифмічну регресію здійснюється за формулами:

$$\frac{R}{S} = (an)^H, \quad (1)$$

де  $a$  – деяка константа;

$n$  – кількість спостережень.

Після прологарифмування рівності (1) маємо формулу для визначення показника Херста:

$$H = \frac{\ln\left(\frac{R}{S}\right)}{\ln(an)} \quad (2)$$

3. Показник Херста є важливим індикатором стабільності та інструментом фрактального аналізу для моніторингу валютних курсів та визначення їхнього поведінкового патерну. Він є основним результатом R/S-аналізу, що вказує на наявність або відсутність «пам'яті» у часового ряду. Він показує ступінь автокореляції в даних. Значення показника Херста ( $H$ ):

$0 < H < 0.5$  – антиперсистентність: спад у ряді, швидше за все, зміниться на зростання, і навпаки. Це сигнал нестабільності та високих ризиків.

$H = 0.5$  – випадковий процес: ринок є ефективним, і рухи ряду не мають пам'яті.

$0.5 < H < 1$  – персистентність: ринок демонструє трендову поведінку. Якщо ринок зростає, імовіріше, що зростання продовжиться.

Використання показника Херста дозволяє: визначати наявність довготривалої пам'яті у часових рядах для передбачення майбутніх коливань валют; оцінити персистентність (стійкість) рухів валютних курсів для прогнозування і управління валютними ризиками; визначити імовірність зміни напрямку курсової динаміки гривні (спад чи зростання на ринку) порівняно з випадковими коливаннями. Використання фрактальної гіпотези ринку підкреслює, що валютний ринок має властивості фрактальних систем, де певні закономірності можуть повторюватися на різних часових масштабах. Це дає можливість застосовувати довгострокові прогнози та коригувати стратегії валютних операцій на основі історичних даних.

У період воєнного стану в Україні спостерігаються періоди стабільності та нестабільності

курсу гривні щодо долара США та євро. Це показує, що валютний ринок України демонструє як персистентні, так і антиперсистентні ряди. Антиперсистентність означає, що коли курс гривні знижувався, наступним кроком був зріст. Використання показника Херста є важливим інструментом для визначення довготривалої пам'яті в часових рядах. Завдяки цьому підходу можна отримати більш точні прогнози та виявити корисні тренди, які можуть допомогти приймати рішення щодо купівлі та продажу валют.

Правильне застосування R/S аналізу та показника Херста дозволяє значно знизити валютні ризики та підвищити ефективність рішень у сфері міжнародного фінансового менеджменту. Це дає можливість більш точно оцінювати ситуацію на валютному ринку та забезпечувати більш обґрунтоване прогнозування валютних коливань.

Практичне застосування R/S-аналізу є корисним для: фінансових ринків шляхом визначення трендових і випадкових рухів курсу валют, акцій тощо; валютних ринків у частині аналізу коливань обмінних курсів для прогнозування майбутніх змін; управління ризиками шляхом виявлення періодів високої волатильності для прийняття стратегічних рішень.

Перевагами R/S-аналізу є: можливість ідентифікації довготривалих трендів, виявлення антиперсистентних або персистентних рядів; забезпечення стійкості до випадкових коливань. Недоліками R/S-аналізу є: потреба у великому обсязі даних для точного обчислення, чутливість до змін у зовнішніх умовах ринку. R/S-аналіз, особливо з використанням показника Херста, широко застосовується для прогнозування поведінки валютного ринку та оцінки фінансової стабільності.

Очікуваними викликами стрес-шоків на валютному ринку є: динамічні загрози невизначеності та геоекономічна фрагментація. Очікуваними стратегічними цілями є: роздержавлення активів, імплементація європейських механізмів конкурентної координації, зміна мотивації суб'єктів господарювання, чітке розмежування компетенцій, прав і відповідальності, науково-технічний прогрес; економічне зростання та стресостійкість валютного ринку; відносна стабільність цін; висока якість життя населення. Економічне зростання та стресостійкість виробництва досягається підвищенням стійкості підприємств до зовнішніх шоків та зростанням виробничих потужностей.

У сучасних умовах валютні ринки мають складний характер взаємодії через глобаліза-

цію, технологічний прогрес та фінансових ринках, де кожен фактор може істотно змінювати валютні тенденції. Описуючи вплив глобалізаційних процесів на валютні ринки та їх розвиток, Шишкіна О. [6, с. 265]. виділяє кілька ключових аспектів. По-перше, зростання обсягів торгівлі та ліквідності, оскільки глобалізація стимулює торгівлю і забезпечує більшу ліквідність на валютних ринках, що створює вигідні умови для учасників ринку. По-друге, технологічні інновації та електронна торгівля забезпечується впровадженням нових технологій і розвитком електронної торгівлі, які значно прискорюють процеси фінансових транзакцій і позитивно впливають на швидкість та ефективність валютних ринків. По-третє, інтеграція валютних ринків та глобальна конкуренція сприяють розвитку нових фінансових інструментів, змінюють роль національних валют, підвищують статус деяких валют як резервних. По-четверте, глобальні події та геополітичні кризи суттєво впливають на валютні курси і стабільність ринків, підкреслюючи важливість моніторингу таких факторів для прогнозування валютних коливань.

Після введення воєнного стану в Україні виникла необхідність розробки стратегії для відновлення валютного ринку в умовах воєнного стану. Манжурою О. В. [7, с. 76] систематизовано основні фактори, які необхідно врахувати при розробці стратегій. Важливість врахування викликів валютної системи під час воєнного стану обумовлено розбалансуванням валютного ринку та негативним сальдо торговельного балансу: Через війну, економіка України переживає значні труднощі, зокрема, зміни в обсягах торгівлі та вивезення товарів, що негативно впливає на валютний ринок. При розробці стратегій функціонування валютного ринку в умовах воєнного стану необхідно враховувати рівень дефіциту державного бюджету та чинник високої інфляції. Економічні труднощі зумовлюють потребу в підтримці стабільності на ринку, а високі темпи інфляції ускладнюють ситуацію.

Перспективи розвитку валютного ринку після війни вважаємо у впровадженні механізмів, які повинні поєднувати лібералізацію валютного ринку з забезпеченням фінансової стабільності. Але вже зараз важливо з'ясувати, як має розвиватися валютний ринок України після завершення війни, враховуючи можливість застосування регуляторних механізмів. В основу розробки стратегій відновлення валютного ринку пропонуємо покласти: Європейські прагнення України до інтеграції з Європейським Союзом для забезпечення економічної стабільності; формування і використання фондів відбудови для відновлення валютного ринку,

у т.ч. на основі залучення коштів міжнародних партнерів; запровадження цифрових технологій на валютному ринку для модернізації його інфраструктури. Отже, стратегія відновлення валютного ринку України має бути комплексною, орієнтованою на лібералізацію ринку та підтримку фінансової стабільності, а також включати використання європейських практик і сучасних технологій для відновлення економіки.

### Висновки і пропозиції.

1. Механізмами подолання валютних стрес-шоків є: інтервенції центрального банку шляхом викупу або продажу валюти для стабілізації курсу, обмеження валютних операцій на основі введення обмежень на купівлю валюти або контроль за капіталом; підвищення облікової ставки, що робить національну валюту привабливішою для інвесторів; угоди з міжнародними організаціями щодо надання фінансової підтримки від МВФ чи іншими партнерами; зниження панічних настроїв шляхом прозорої інформаційної політики уряду та центрального банку.

2. Наслідками валютних стрес-шоків є: девальвація національної валюти через різке зниження вартості грошей, яке призводить до подорожчання імпорту; інфляція, обумовлена зростанням цін на товари через збільшення витрат на імпорт; втрата довіри до фінансової системи через те, що люди можуть почати знімати депозити та переводити гроші в іноземну валюту; банкрутство суб'єктів господарювання, які мають валютні кредити, через неспроможність їх обслуговування; відтік капіталу через виведення інвесторами власних коштів з країни, що ще більше посилює тиск на курс валюти.

3. Для убезпечення від стрес-шоків валютного ринку пропонується: диверсифікація заощаджень шляхом збереження частини коштів у різних валютах; інвестування у захищені активи, у т.ч. у дорогоцінні метали або державні облигації; обмеження валютних спекуляцій для уникнення панічної купівлі валюти під впливом новин; відстеження дій центрального банку для передбачення можливих змін на ринку.

4. Цілями стрес-тестування чутливості є: управління валютним ризиком, прийняття фінансових рішень, попередження фінансових криз. Завчасне виявлення ризиків сприяє розробці стратегій для уникнення дефолтів або втрати ліквідності. Стрес-тестування чутливості є важливим інструментом фінансового аналізу, який дозволяє підприємствам ефективніше керувати валютними ризиками та підтримувати стабільність фінансових результатів.

5. Регулювання валютного ринку в умовах стрес-шоків передбачає досягнення таких ефек-

тів: економічні (короткострокові цілі – регулювання валютного ринку з метою стримування різких коливань курсу валюти шляхом втручання НБУ, встановлення валютних коридорів або використання валютних резервів; довгострокові цілі – створення умов для поступової девальвації або ревальвації валюти в залежності від економічної ситуації та державних пріоритетів); соціально-політичні аспекти передбачають збільшення контролю, підтримку довіри, політичну стабільність.

Перспективами подальших досліджень є дослідження фінтех-інновації в системі розбудови валютного ринку національної економіки.

### Література:

1. Гонак І. М. Технології «керованого хаосу» на валютно-фінансовому ринку. *Інноваційна економіка*. 2017. № 11–12. С. 236–240.
2. Веріга Г. В. Стрес-тестування як інструмент оцінки валютних ризиків підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2013. № 7. С. 6–9.
3. Піскунова О. В., Водзянова Н. К., Панченко К. С. Концепція стрес-тестування ринкового ризику з використанням методів економетричного моделювання. *Моделювання та інформаційні системи в економіці*. 2020. № 99. С. 131–143.
4. Єфименко Т. І. Гармонізація інформаційного середовища стресостійкості корпоративного сектору економіки. *Економіка України*. 2023. № 6. С. 3–22.
5. Буртняк І. В., Судук Н. В., Кашевський Р. М. R/S-аналіз валютного ринку. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2024. Вип. 20. Т.2. С. 245–251.
6. Шишкіна О. Глобалізація та її вплив на функціонування і розвиток валютних ринків. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 4. С. 249–266.
7. Манжура О. В. Етапи та перспективи розвитку валютного ринку в умовах відкритості національної економіки. *Інфраструктура ринку*. 2022. Вип. 67. С. 74–78.

### References:

1. Honak I. M. (2017) Tekhnolohii “kervanoho khaosu” na valiutno-finsanovomu rynku [Technologies of “controlled chaos” in the currency and financial market]. *Innovatsiina ekonomika*, no. 11–12, pp. 236–240.
2. Veriha H. V. (2013) Stres-testuvannia yak instrument otsinky valiutnykh ryzykiv pidpriemstva [Stress testing as a tool for assessing the currency risks of an enterprise]. *Ekonomika. Finansy. Pravo*, no. 7, pp. 6–9.
3. Piskunova O. V., Vodzianova N. K., Panchenko K. S. (2020) Kontseptsiiia stres-testuvannia rynkovoho ryzyku z vykorystanniam metodiv ekonometrychnoho modeliuвання [The concept of stress testing market risk using econometric modeling methods]. *Modeliuвання ta informatsiini systemy v ekonomitsi*, no. 99, pp. 131–143.
4. Iefymenko T. I. (2023) Harmonizatsiia informatsiinoho sredovyshcha stresostiikosti korporativnoho sektoru ekonomiky [Harmonization of the information environment of stress resistance of the corporate sector of the economy]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 6, pp. 3–22.
5. Burtiak I. V., Suduk N. V., Kashevskiy R. M. (2024) R/S-analiz valiutnoho rynku [R/S analysis of the currency market]. *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*, no. 20 (2), pp. 245–251.
6. Shyshkina O. (2023) Hlobalizatsiia ta yii vplyv na funktsionuvannia i rozvytok valiutnykh rynkiv [Globalization and its impact on the functioning and development of currency markets]. *Problemy i perspektivy ekonomiky ta upravlinnia*, no. 4, pp. 249–266.
7. Manzhura O. V. (2023) Etapy ta perspektivy rozvytku valiutnoho rynku v umovakh vidkrytosti natsionalnoi ekonomiky [Stages and prospects of the development of the foreign exchange market in conditions of openness of the national economy]. *Infrastruktura rynku*, no. 67, pp. 74–78.

**Summary.** The article defines the content of currency market stress shocks, their causes and consequences. It is shown that the mechanisms for overcoming currency stress shocks are: interventions of the central bank by buying or selling currency to stabilize the exchange rate, limiting currency transactions based on the introduction of restrictions on the purchase of currency or capital control; increasing the discount rate; agreements with international organizations regarding the provision of financial support from the IMF or other partners; reduction of panic sentiments through transparent information policy of the government and the central bank. It has been proven that the consequences of currency stress shocks are: devaluation of the national currency due to a sharp decrease in the value of money, which leads to an increase in the price of imports; inflation caused by the increase in prices of goods due to increased import costs; loss of confidence in the financial system due to the fact that people can start withdrawing deposits and transferring money to foreign currency; bankruptcy of business entities that have foreign currency loans due to the inability to service them; capital outflow due to investors withdrawing their own funds from the country, which further increases the pressure on the exchange rate. To protect against currency market stress shocks, the following measures are proposed: diversification of savings by keeping part of the funds in different currencies; investing in protected assets, including in precious metals or government bonds; limiting currency speculation to avoid panic buying of currency under the influence of news; tracking the actions of the central bank to predict possible changes in the market. The purposes of sensitivity stress testing are substantiated, which are: currency risk management, financial decision-making, prevention of financial crises. It is shown that early identification of risks contributes to the development of strategies to avoid defaults or loss of liquidity. It has been proven that sensitivity stress testing is an important tool of financial analysis that allows enterprises to more effectively manage currency risks and maintain stability of financial results. It was determined that the regulation of the foreign exchange market in conditions of stress shocks involves the achievement of the following effects: economic (short-term and long-term goals); socio-political aspects involve increased control, maintenance of trust, political stability.

**Keywords:** stress shocks, martial law, financial technologies, currency market, national economy, ways, overcome.